

GETTY

No som res, i menys en temps de pesta

LLUÍS-ANTON BAULENAS

Nits de pesta, la nova novel·la d'Orhan Pamuk, està signada entre el 2016 i el 2021. Començada, doncs, abans de la pandèmia i acabada en plena vigència de la malura devastadora. Som bons lectors de Pamuk (Istanbul, 1952) i podem assegurar que la simple coincidència és total. Bàsicament perquè Pamuk ja ens ha demostrat prèviament que el tema de les epidèmies li interessa (ja l'ha fet aparèixer en dues novel·les anteriors, *El castell blanc* i *La casa*

del silenci). Ens trobem en una illa inventada, en plena Mediterrània, una mena de barreja de Creta, Malta i Xipre, extraordinàriament descrita. En teoria, pertany al decadent Imperi Otomà, "l'home malalt d'Europa", segons la terminologia de l'època (som al 1901). Pamuk ens explica la vida d'aquesta illa, Minguera, centrada en l'època d'una terrible epidèmia de pesta (durant la qual aconsegueix la independència) a base d'anar combinant un veritable equip meravellós de personatges.

No hi ha protagonistes. O, si de cas, els protagonistes es van succe-

NITS DE PESTA
ORHAN PAMUK
MÉS LLIBRES / LITERATURA
RANDOM HOUSE
TRAD. XAVIER GAILLARD PLA
826 PÀG. / 23,90 €

int, ja que van morint, i cadascun encapçala un fragment de la novel·la, com si es passessin un rellou. Pamuk s'estima els seus personatges, i això es nota. I ens explica aquesta història de pesta que és també la història de la fi de l'Imperi Otomà i del naixement de la república turca moderna, país amb la pell molt fina pel que fa a novel·les com aquesta, crítiques amb la pròpia història encara que pertanyin a una època totalment diferent (i fins i tot contrària). Ens temem que la crítica ferotge de la desídia, la burocràcia, la manca d'eficiència otomanes que apareixen al

llibre (afegit, segons l'administració turca, a un suposat ultratge a la bandera) només han estat possibles perquè Pamuk és premi Nobel de literatura i per la defensa brutal que n'han fet organitzacions pro llibertat d'expressió d'arreu del món. Si no, probablement s'hauria hagut de publicar a l'estranger i ell seria a l'exili (com a mínim).

La renetada del personatge reial

Nits de pesta és un Pamuk en estat pur i ens recorda contínuament perquè van atorgar-li el premi Nobel sent relativament jove (2006). La barreja de to històric, anàlisi sociològica i gran traça a l'hora de muntar la narració dels personatges i la cronologia dels fets ens ho mostra un cop més. En aquest cas, es tracta dels escrits d'un suposat historiador que expliquen la història de l'illa basant-se, sobretot, en el comentari de la correspondència entre una membre secundària de la cort del gran païxà d'Istanbul, la qual viu els episodis de la pesta a Minguera, i la seva germana. Després, descobrim que l'historiador és la renetada del personatge reial, cosa que simplement facilita un final més lligat de les qüestions argumentals pendents. A tall anecdòtic, Pamuk mateix, com a personatge, fa un parell d'intervencions divertides, al final. *Nits de pesta* és una gran novel·la que arriba, irònicament, en el millor moment, dins de la dissort, perquè el lector pugui entendre ben bé què significa patir un confinament amb la gent morint-se a dotzenes al seu entorn. I no sap si a ell també li tocarà el torn. Davant la catàstrofe, tenim reaccions molt semblants. La diferència és que en una petita illa de la Mediterrània, abandonada de la mà de Déu (i d'Al·là), dividida al 50% entre cristians i musulmans, dominada per un estat inoperant i en descomposició com el turc, el 1901, la lluita entre la llum del progrés i la foscor de la ignorància ho duu tot molt més a l'extrem. Descriuint això darrer, la tensió narrativa arriba a un gran nivell. Aquesta és la clau de volta de la novel·la. Són 827 pàgines de bona literatura. ♦♦

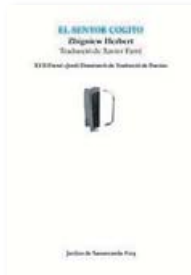
Origen i destí del senyor Cogito

XÈNIA DYAKONOVA

Zbigniew Herbert (1924-1998) forma part –juntament amb Tadeusz Różewicz, Wisława Szymborska o Anna Kamińska– d'una generació de poetes polonesos que la crítica ha batejat, prou encertadament, amb el nom d'"humanistes escèptics". Marcats des de joves per l'experiència de la guerra i la instauració del règim comunista a Polònia, escriuen amb el desig de recuperar la dignitat i la llibertat interior de l'individu. Així mateix, volen contribuir a alliberar el llenguatge de clixés ideològics i –per dir-ho amb una expressió de Mandelstam– de sentits prefabricats. Per aconseguir-ho, Herbert, el més jove dels quatre, opta per un estil auster, angulós, despulpat de retòrica i fins i tot de puntuació, però carregat de pensament i espurne-

jant d'ironia. Els seus poemes més impressionants ofereixen al lector un món moral que inclou una visió crítica de la història, una desconfiança matisada tant de les formes més rígides de la religió com de la noció de progrés i, alhora, la voluntat de restablir els valors essencials de la humanitat.

El senyor Cogito, el cinquè recull de poemes de Herbert, es publica el 1974 a Varsòvia amb una tirada de deu mil exemplars. Al cap de pocs mesos, una revista literària varsòviana informa que el llibre s'està a punt d'exhaurir i presenta una llarga entrevista amb l'autor. A la pregunta de perquè ha triat la poesia per plasmar les seves idees Herbert respon: "Potser perquè és l'expressió més senzilla de la situació de l'home, les amenaces que pesen sobre ell i la seva lluita contra l'enemic de tota civilització, el nihilisme". Ara, en rellegir-ho, se m'ha acudit buscar la definició de "nihilis-

EL SENYOR COGITO
ZBIGNIEW HERBERT
CAFÈ CENTRAL / EUMO
TRAD. XAVIER FARRÉ
192 PÀG. / 19,50 €

me" a l'Alcover Moll. Les dues primeres accepcions corresponen al que m'imaginava; la tercera és sorprenent: "Il·lusió en la qual el malalt creu no existir". El senyor Cogito, el protagonista dels quaranta poemes que integren el llibre, no està malalt, però a estones sembla que estigui al límit de la no-existència. El seu nom mateix –una al·lusió juganera al *Cogito ergo sum* de Descartes– conté un interrogant implícit. També són significatius els títols d'alguns poemes, com ara *L'abisme del senyor Cogito*.

Aquest *alter ego* de Herbert, que de vegades és tractat en tercera persona i d'altres parla en veu pròpia, com si s'allunyés del lector i s'hi acostés de manera intermitent, sap que només existirà de debò si troba la veritat profunda de les coses que l'envolten o li ocupen la ment. Si ho aconsegueix, es produeix un esclat de màgia: per exemple, quan a l'escorça d'una sequoia hi veu escrita tota la història de

la humanitat, traçada en cercles per un Tàcit geomètra que no coneixia els adjectius ni la sintaxi. Si no se'n surt, la sinceritat del seu fracàs també és una forma de bellesa.

És fàcil veure en el senyor Cogito una paròdia, o més aviat una contrafigura, del Monsieur Teste. Mentre el personatge de Valéry és l'intel·lecte pur i autosuficient, el de Herbert és un home que no renunciaria mai al món, per molt terrible que fos, a canvi d'una torre d'ivori. En parla amb una eloqüència càustica un dels sis magnífics poemes en prosa del recull, *Què pensa el senyor Cogito de l'infern*. Se l'imagina com un lloc on viuen els artistes, a qui el dimoni assegura "tranquil·litat, una bona alimentació i un aïllament absolut de la vida infernal". El que no sabem és què pensa el senyor Cogito de la immortalitat, però podem alegrar-nos que la traducció al català de Xavier Farré li hagi ofert una nova vida. ♦♦